

24.2.2005

Justitieministeriets rekommendation om beaktande av språkkunskaper vid anställning hos statliga myndigheter och domstolarGiltighetstid
MottagareFrån den 24.2.2005 tills vidare
Ministerier, justitiekanslersämbetet, domstolarna, ämbetsverk och inrättningar inom justitieministeriets förvaltningsområde**Inledning**

Enligt språklagen följer justitieministeriet verkställigheten och tillämpningen av språklagen samt ger rekommendationer i frågor som gäller lagstiftningen om nationalspråken. Justitieministeriet rekommenderar statliga myndigheter och domstolarna beaktar följande:

Språklagen innehåller bestämmelser om individens språkliga rättigheter och myndigheternas skyldighet att se till att dessa rättigheter tillgodoses i praktiken. Språklagen syftar till att trygga att både de finsk- och de svenskspråkiga skall kunna leva ett fullödigt liv på sitt eget språk.

Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda gäller de språkkunskaper som krävs av tjänstemän och hur språkkunskaperna skall visas samt myndighetens skyldighet att se till att de anställda har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver. Myndigheten skall se till att personalens språkkunskaper upprätthålls och dessutom förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.

Denna rekommendation om beaktande av språkkunskaper vid anställning gäller statliga myndigheter och domstolar. Den är främst avsedd för personer som svarar för rekrytering och arbetsplatsannonser. Rekommendationen inleds med en kort presentation av språklagen och efter detta behandlas säkerställandet av personalens språkkunskaper utifrån 1–6 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda. Till slut behandlas innehållet i platsannonserna, beroende på bl.a. behörighetsvillkoren och myndighetens språkliga ställning, samt publiceringen av annonsen.

1. Grundläggande språkliga rättigheter bör tryggas – språklagen

Språklagen (423/2003) är en allmän lag som innehåller bestämmelser om individens språkliga rättigheter och myndigheternas skyldighet att se till att dessa rättigheter tillgodoses. Språklagen preciserar de språkliga rättigheterna i 17 § i grundlagen och den syftar bl.a. till att trygga rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, utan att han eller hon särskilt behöver begära det (2 § 2 mom.). Språklagen tillämpas hos domstolar och andra statliga myndigheter, hos kommunala myndigheter, självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli, om inte något annat föreskrivs särskilt (3 §).

Enligt språklagen är kommunerna och de statliga myndigheterna antingen enspråkiga eller tvåspråkiga (5–6 §). De statliga centralförvaltningsmyndigheterna är alltid tvåspråkiga. Däremot är deras lokal- och regionalförvaltningsenheter enspråkiga om deras ämbetsdistrikt enbart omfattar kommuner med samma språk. Exempelvis Skattestyrelsen är i sin egenskap av centralförvaltningsmyndighet tvåspråkig, medan dess regionala enheter, t.ex. skatteverket i Kuopio (Savo-Karjalan verovirasto) är enspråkigt finskt och Sydvästra Finlands skatteverk tvåspråkigt. På motsvarande sätt är t.ex. länsstyrelsen i Östra Finlands län enspråkig och länsstyrelsen i Västra Finlands län tvåspråkig. Myndigheterna har dock rätt att ge bättre språklig service än vad språklagen förutsätter.

2. Myndigheten är skyldig att förvissa sig om språkkunskaperna – lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda

I lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) (som ofta kallas *språkkunskapslagen*) föreskrivs att myndigheterna är skyldiga att se till att de kan sköta sina uppgifter så som språklagen och annan lagstiftning som gäller nationalspråken förutsätter. Lagen innehåller också bestämmelser om hur kraven på språkkunskaper och språkexamina fastställs.

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003) kompletterar lagen.

Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda tillämpas på anställda vid statliga myndigheter, kommunala myndigheter, självständiga offentligrättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli. På universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar tillämpas bestämmelserna i lagens 2–4 och 8 §.

Lagen gäller såväl tjänstemän som innehar ordinarie tjänst eller tidsbunden tjänst som tjänstemän i arbetsavtalsförhållande. Lagen gäller även andra språk, inte enbart finska och svenska.

I lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda framhävs i synnerhet vikten av *de faktiska språkkunskaperna* och upprätthållandet av språkkunskaperna för att trygga de grundläggande språkliga rättigheterna. I lagen görs en tydlig skillnad mellan behörighetsvillkoren som gäller språkkunskaper och övriga språkkunskaper.

2.1 Myndigheten skall se till att personalen har tillräckliga språkkunskaper

Enligt 2 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda skall varje myndighet genom att *ordna utbildning och genom andra personalpolitiska åtgärder* se till att de anställda har tillräckliga språkkunskaper för att kunna sköta myndighetens uppgifter på det sätt som språklagen och andra lagar förutsätter.

Myndigheterna är således skyldiga att se till att personalens språkkunskaper upprätthålls t.ex. genom att ordna språkutbildning. Dessutom kan tillgången till språkliga tjänster tryggas med olika arbetsfördelnings- och arbetstidsarrangemang.

2.2 Kontroll av språkkunskaper i samband med anställning

Enligt 3 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda skall en myndighet, när den anställer tjänstemän eller annan personal, förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver. I praktiken betyder detta att myndigheten redan på förhand skall utreda vilket eller vilka språk den som anställs skall behärska och hurdan språkkunskap det krävs för att kunna sköta uppgiften. Dessutom kan myndigheten i samband med anställningsintervjun försäkra sig om att sökanden faktiskt har tillräckliga språkkunskaper, t.ex. genom diskussion och/eller skriftliga uppgifter på ifrågavarande språk.

2.3 Fastställandet av krav på språkkunskaper

Bestämmelser om sättet att fastställa krav på språkkunskaper finns i 5 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda. I den föreskrivs att

- behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för statsanställda kan fastställas endast *genom lag* eller *med stöd av lag* genom förordning av statsrådet eller det behöriga ministeriet, om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper kan anses motiverade (t.ex. för vissa höga tjänstemän vid ministerierna och centralförvaltningsmyndigheterna har fastställts behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper)
- behörighetsvillkor som gäller finska och svenska skall *alltid fastställas i lag eller förordning*, om personalens arbetsuppgifter omfattar betydande utövning av offentlig makt i förhållande till individens rättigheter och skyldigheter. (exempelvis behörighetsvillkoren som gäller språkkunskaper för polismän finns i förordning om polisförvaltningsförordningen 158/1996, så som i statsrådets förordning 286/2004)

Dessutom föreskrivs att om det inte genom lag eller med stöd av lag föreskrivs om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för *kommunalt* anställda, kan sådana villkor fastställas i den ordning som anges i kommunallagen (365/1995). På motsvarande sätt, om det inte genom lag eller med stöd av lag föreskrivs om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för anställda vid självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar, kan inrättningarna själva fastställa dem.

2.4 Utannonsering av krav på språkkunskaper

När en tjänst eller någon annan plats lediganslås skall enligt 4 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda i annonsen nämnas om krav och önskemål beträffande språkkunskaper, med andra ord

- **om behörighetsvillkor**
- **om de språkkunskaper som i praktiken förutsätts i arbetet eller som räknas som merit vid anställningen**

Uttrycket *behörighetsvillkor* (ibland även *behörighetskrav*) hänsyftar alltid till *behörighetsvillkor som fastställts i lag eller förordning*. Uttrycket skall inte användas när det är frågan om språkkunskaper som inte föreskrivs i lag, men som i praktiken förutsätts i arbetet eller räknas som merit.

Då uttrycket *förutsätta* används i en platsannons skall det klart framgå, att det inte är frågan om i lag fastställda behörighetsvillkor utan om språkkunskaper som *i praktiken förutsätts*.

Genom denna bestämmelse säkerställs bl.a. att arbetsgivaren redan på förhand utreder å ena sidan om det för uppgiften har fastställts behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper, å andra sidan vilka språk och hurdan språkkunskap det krävs för att kunna sköta uppgifter samt vilka språkkunskaper som eventuellt kan räknas som merit.

Bestämmelsen gäller beroende på uppgiften såväl finska som svenska, men också andra språk.

2.5 Behörighetsvillkor som gäller statsanställdas kunskaper i finska och svenska

Bestämmelser om behörighetsvillkor som gäller statsanställdas kunskaper i finska och svenska finns i 6 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda.

Är högskoleexamen enligt lag eller förordning behörighetsvillkor för en statlig anställning, krävs

- **vid tvåspråkiga myndigheter** (t.ex. ministerier och centrala ämbetsverk) utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket
- **vid en enspråkig myndighet** utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk samt nöjaktig förmåga att förstå det andra språket.

Andra språkkunskaper än ovan nämnda språkkunskaper som föreskrivs i lag kan räknas som merit.

Statsrådet kan enbart av särskilda skäl bevilja dispens från språkkunskapskrav (9 §).

Bestämmelser om språkkunskapskrav för *domartjänster* finns i lagen om utnämning av domare (205/2000).

Bestämmelser om krav på kunskaper i finska och svenska för *officerstjänster* utfärdas genom förordning av statsrådet (9/2004).

Dessutom har man genom förordningar föreskrivit om krav på språkkunskaper inom olika förvaltningsområden, men dessa behandlas inte i denna allmänna rekommendation.

3. Utannonsering av krav på språkkunskaper

Eftersom arbetstagaren, när den anställer personal, måste den förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver, bör detta beaktas även i platsannonser.

3.1 Texten i platsannonsern – exempel

I det följande ges några exempel på hur platsannonsern kan skrivas när behörighetsvillkor för anställningen är högskoleexamen och myndigheten är antingen tvåspråkig eller enspråkig, eller när det för anställningen inte finns lagstadgade behörighetsvillkor, men uppgiften i praktiken förutsätter viss utbildning, kunnsighet och erfarenhet. Språken som nämns i platsannonsern varierar beroende på språkförhållandena i ämbetsdistriktet (5–6 § i språklagen).

3.1.1 Behörighetsvillkor för anställningen är högskoleexamen – tvåspråkig myndighet

Befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt är finska – exempel:

”Behörighetsvillkor för tjänsten är x högskoleexamen och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i finska och nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda svenska.”

I exemplet ovan kan den sista satsen i meningen ersättas med texten ”...och kunskaper i finska och svenska enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003).”

Befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt är svenska – exempel:

”Behörighetsvillkor för tjänsten är x högskoleexamen och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska och nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda finska.”

I exemplet ovan kan den sista satsen i meningen ersättas med texten ”...och kunskaper i svenska och finska enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003).”

3.1.2 Behörighetsvillkor för anställningen är högskoleexamen – enspråkig myndighet

Ämbetsdistriktets språk är antingen finska eller svenska – exempel:

”Behörighetsvillkor för tjänsten är x högskoleexamen och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk samt nöjaktig förmåga att förstå det andra språket.”

I exemplet på föregående sida kan den sista satsen i meningen ersättas med texten ”...och kunskaper i finska och svenska enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003).”

3.1.3 Behörighetsvillkor för anställningen är högskoleexamen och dessutom förutsätts i praktiken eller räknas övriga språkkunskaper som merit

Befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt är finska – exempel:

”Behörighetsvillkor för tjänsten är x högskoleexamen och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i finska och nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda svenska.”

Utöver detta t.ex.:

I praktiken förutsätts goda muntliga kunskaper i x./ Övriga språkkunskaper räknas som merit./ I arbetet behövs dessutom kunskaper i x./ Bättre kunskaper i svenska än behörigheten förutsätter räknas som merit./ Flytande kunskaper i svenska räknas som merit.

I exemplet ovan kan den sista satsen i första meningen ersättas med texten ”...och kunskaper i finska och svenska enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003).”

Befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt är svenska – exempel:

”Behörighetsvillkor för tjänsten är x högskoleexamen och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska och nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda finska.”

Utöver detta t.ex.:

I praktiken förutsätts goda muntliga kunskaper i x./ Övriga språkkunskaper räknas som merit./ I arbetet behövs dessutom kunskaper i x./ Bättre kunskaper i finska än behörigheten förutsätter räknas som merit. / Flytande kunskaper i finska räknas som merit.

I exemplet ovan kan den sista satsen i första meningen ersättas med texten ”...och kunskaper i svenska och finska enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003).”

Syftet är att det framgår direkt av platsannonserna vilka behörighetsvillkoren är för uppgiften, vilka språkkunskaper i praktiken förutsätts och på vilken nivå de skall vara samt om de räknas som merit. Därför rekommenderas inte följande uttryck: ”föreskrivna språkkunskaper”, ”den som anställs förutsätts ha sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver”, ”sådana kunskaper i de inhemska språken som krävs av tjänstemän”, ”föreskrivna kunskaper i de inhemska språken”, ”om kraven på språkkunskaper föreskrivs i lag eller förordning”.

3.1.4 Uppgiften förutsätter i praktiken viss utbildning, språkkunskaper och erfarenhet

Även om det inte finns särskilda lagstadgade behörighetsvillkor för uppgiften, bör i annonsen anges vilka språkkunskaper uppgiften *i praktiken förutsätter eller räknas som merit* vid anställning. Önskvärda språkkunskaper är dock inte på samma sätt förpliktande som de språkkunskaper om vilka det föreskrivs särskilt.

Annonstext när uppgiften i praktiken förutsätter kunskaper i ett visst språk – exempel:

”x eller y examen ger bästa förutsättningar för skötseln av uppgiften. Dessutom behövs utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper åtminstone i finska och nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda svenska. Övriga språkkunskaper räknas som merit”

Andra lämpliga uttryck när det inte finns särskilda lagstadgade behörighetsvillkor

- *För att tjänsten skall kunna skötas med framgång räknas x högskoleexamen och utbildning inom området samt förtrogenhet med verksamhetsområdet som merit. Den som väljs förutsätts ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i y och nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda z. Övriga språkkunskaper räknas som merit.*
- *Vi värdesätter lämplig högskoleexamen samt flytande kunskaper i de inhemska språkerna och i engelska.*
- *Bästa färdigheter för att uppgiften kan skötas med framgång ges av lämplig högskoleexamen samt förtrogenhet med uppgiftsområdet. Uppgiften kräver utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i x och god förmåga att i tal använda y.*
- *Bästa färdigheter för skötseln av uppgiften ges av...*
- *För att tjänsten skall kunna skötas med framgång förutsätts i praktiken...*
- *Det är önskvärt att den som väljs...*
- *Skötseln av uppgifterna kräver goda (utmärkta, nöjaktiga) kunskaper i både finska och svenska...*

4. Publicering av platsannonser

Myndigheten väljer själv annonseringsplats. En tvåspråkig myndighet är dock enligt språklagen skyldig att se till att både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov av information tillgodoses (32 § 3 mom. i språklagen).

Om myndigheten till exempel annonserar om en tjänst i en finskspråkig *dagstidning* och uppgifterna förutsätter språkkunskaper i svenska (fastställda i lag eller förordning, förutsätts i praktiken, är en merit), skall annonsen samtidigt publiceras i en svenskspråkig dagstidning.

Om anställningsannonsen publiceras på myndighetens *webbplats* skall den även där vara samtidigt tillgänglig på båda språken.

Texten "*Annonsen kan läsas på svenska på X:s webbsidor*", i en finskspråkig annons, som endast publiceras i en finskspråkig dagstidning, är enligt justitieministeriet inte sådan information på båda nationalspråken som språklagen avser, eftersom ett sådant förfarande förutsätter att svenskspråkiga läser finskspråkiga dagstidningar.

Vid formuleringen av text till platsannonser och vid val av annonseringsplats är användarens synvinkel en god utgångspunkt. För den sökandes rättskydd är viktigt att platsannonserna är rediga. Den sökande har rätt att ur annonsen förstå vilka behörighetsvillkor det finns, vad uppgiften i praktiken förutsätter och vad arbetsgivaren dessutom räknar som merit eller hoppas på, det vill säga vilka kunskaper och vilket kunnande behövs i arbetet.